

ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

**ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՀԱՅՅՈՒ ԴԱՏԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏԵԼՈՒ ԴԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ
ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ**

Սերգեյ ՍԱՐԱՔՅԱՆ

ԵՊՀ քրեական դատավարության և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի հայցորդ, ՀՀ դատական դեպարտամենտի կազմակերպիչի րավական վարչության պետ

Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությունն ամրագրում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունն իրավական պետություն է (Սահմ. 1-ին հոդված), որին բնորոշ է իրավունքի գերակայությունը և կամայականության բացառումը, մարդը, նրա արժանապատվությունը, հիմնական իրավունքներն ու պատվությունները համարվում են բարձրագույն արժեքներ, իսկ պետությունը, լինելով սահմանափակված այդ իրավունքներով և ազատություններով, **պարտավոր է** ապահովել դրանց պաշտպանությունը միջազգային իրավունքի սկզբունքներին ու նորմերին համապատասխան (Սահ. 3-րդ հոդված):

Հիմնական օրենքի մակարդակով նման դրույթներ ամրագրելով՝ պետությունը փաստացի պարտավորվել է ապահովելու յուրաքանչյուր անձի սոցիալական, տնտեսական, քաղաքացիական և այլ իրավունքների արդյունավետ պաշտպանությունը, որի իրականացման հնարավորությունը ապահովվում է ճյուղային օրենսդրությամբ (խոսքը հատկապես քրեական, քրեադատավարական, քաղաքացիական իրավունքի նորմերի մասին է) այդ հարցերի կանոնակարգմանը նվիրված նորմեր սահմանելու և կիրարկումն ապահովելու միջոցով:

Նոր տնտեսական և քաղաքական պայմանները, որում ներկայումս գտնվում է

Հայաստանի Հանրապետությունը, բարձրացնում են հատկապես անձի գույքային իրավունքների նշանակությունը, այդ թվում՝ տուժողին հանցագործությամբ պատճառված վնասի հատուցման Սահմանադրությամբ ամրագրված իրավունքի նշանակությունը (Սահ. հոդված 20): Հատկապես, եթե հաշվի առնենք այն հանգամանքը, որ տուժողին պատճառված վնասի հատուցման իրավունքը առաջին անգամ բարձրացվեց Սահմանադրական մակարդակի և ճանաչվեց սահմանադրաիրավական ինստիտուտ:

Հանցագործություններից տուժողների գույքային իրավունքների պաշտպանությունը ներկայումս համարվում է միջազգային իրավունքի առաջատար ուղղություններից մեկը: Միջազգային մակարդակում հանցագործությունից տուժողներին պատճառված վնասների հատուցման հիմնախնդրին նշանակալի ուշադրություն դարձվեց սկսած նախորդ դարի 70-ական թվականներից, հատկապես 1975 թվականի սեպտեմբերի 1-12-ը ժնկում կայացած ՄԱԿ-ի 5-րդ կոնգրեսում, որը նվիրված էր հանցագործությունների կանխարգելման և իրավախախտների նկատմամբ վերաբերմունքի հարցերին: Այդ կոնգրեսի ամփոփիչ փաստաթղթում ամրագրված է. «...պատճառված վնասի սինվոլիկ հատուցումը դժվար թե կարողանա մասամբ փոխհատուցել այն ցավերը և տառապանքները, որոնք կրել են տուժողները և նրանց ընտանիքի անդամները, հատկապես երբ բացակայում են հասարակության քաջալերումը և հոգատարությունը»: Հանցագործությամբ պատճառված վնասի հատուցման խնդիրը լուծելու հաջորդ նշանակալի քայլը եղավ «Բռնությամբ կատարված

հանցագործությունների զոհերին փոխհատուցելու մասին» Եվրոպական կոնվենցիայի 1983 թ., ՄԱԿ-ի «Հանցագործության և իշխանության չարաշահման զոհերի արդարադատության հիմնական սկզբունքների մասին» հռչակագրի (1985 թ.), ԵԽՆԿ «Տուժողի դերը քրեական իրավունքում և դատավարությունում» N R (85) 11 (1985 թ.) հանձնարարականի և այլ փաստաթղթերի ընդունումը: Հիշյալ փաստաթղթերում ամրագրված ոսկե կանոնն այն է, որ քրեական արդարադատության համակարգի հիմնական գործառույթը պետք է լինի հանցագործություններից տուժողների խախտված իրավունքների վերականգնումը և մասնավորապես՝ հանցագործությամբ պատճառված վնասների փոխհատուցումն ապահովելը:

Այսպիսով, կարող ենք փաստել, որ առկա են հանցագործությամբ պատճառված վնասի փոխհատուցման միջազգային նվազագույն չափանշներ:

Հանցագործությունից տուժողների գույքային իրավունքների պաշտպանությունն ունի սոցիալական հատուկ նշանակություն ոչ միայն այն պատճառով, որ ամրագրված է Սահմանադրությամբ և միջազգային իրավական ակտերով, այլև նրա համար, որ նոր շուկայական տնտեսության պայմաններում դրանք ձեռք են բերում մրցունակություն անձի մնացած իրավունքների նկատմամբ: Այդուհանդերձ, հանցագործություններից տուժողների գույքային իրավունքների պաշտպանության գործող օրենսդրական կանոնակարգումները և դրանց իրավակիրառական պրակտիկան վկայում են այն մասին, որ այդ պաշտպանությունը ոչ արդյունավետ է, այն հնարավորություն չի տալիս ամբողջությամբ վերականգնելու տուժողի գույքային իրավունքները և որպես հետևանք ապահովելու նաև Սահմանադրությամբ ու միջազգային իրավական ակտերով ամրագրված սկզբունքների իրականացումը:

Պաշտոնական վիճակագրությունը ցույց է տալիս, որ 2008 թվականի դրությամբ գրանցված հանցագործությունների ընդհանուր թվի (9271) մոտ կեսը (4297)

բաժին է ընկնում սեփականության դեմ ուղղված հանցագործություններին, որոնց շարքում անձնական գույքի հափշտակությունները կազմում են մոտ 90 % (3769): Մինչդեռ 2008 թվականի դրությամբ հնարավոր է եղել վերականգնել ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց հանցագործությամբ պատճառված վնասների մոտ 40%-ը (իրավաբանական անձանց դեպքում՝ 7585777.7-ից 3618915.4-ը, իսկ ֆիզիկական անձանց դեպքում՝ 4049555.4-ից 1790211.5-ը):

Դրանով պայմանավորված՝ հանցագործությամբ պատճառված վնասը հատուցելը, դրա իրականացումն ապահովելու համար պայմաններ ստեղծելը, տուժողի խախտված իրավունքների վերականգնումը ձեռք են բերում հատուկ արդիականություն:

Հանցագործությունից տուժողների գույքային իրավունքների պաշտպանության համար ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում սահմանված են տարբեր իրավական մեխանիզմներ, մասնավորապես՝ 1) իրեղեն ապացույցները տիրապետողին, սեփականատիրոջը կամ նրանց իրավահաջորդներին վերադարձնելը կամ քրեադատավարական ռեստիտուցիան (հոդված 119), 2) դատարանի նախաձեռնությամբ ex officio տուժողին պատճառված վնասը հատուցելու մասին որոշում կայացնելը (հոդված 164), 3) տուժողին պատճառված վնասը պետական բյուջեի միջոցների հաշվին հատուցելը (հոդված 168), 4) քաղաքացիական հայցի ինստիտուտը (հոդվածներ 154-163):

Հանցագործությամբ պատճառված վնասի հատուցման հիշյալ մեխանիզմների համակարգում քրեական դատավարությունում առանձնահատուկ տեղ է զբաղեցնում քաղաքացիական հայցի ինստիտուտը: Այն բնութագրվում է որպես հանցագործությամբ պատճառված վնասի հատուցման բազային գործիք², հանցագործությունից տուժողների խախտված գույքային և ոչ գույքային իրավունքների պաշտպանության ունիվերսալ միջոց³, որը, սակայն, ձևավորման պահից մինչ օրս

ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

քրեական դատավարությունում միանշանակ չի ընկալվում թե իրավակիրառ պրակտիկայում, թե քրեադատավարական իրավունքի տեսության մեջ:

Դեռևս 19-րդ դարի վերջերին, խոսելով քրեական դատավարությունում քաղաքացիական հայցի ինստիտուտի մասին, Ցարական Ռուսաստանի իրավաբան գիտնականները նշում էին, որ այն համարվում է քրեական դատավարության վիճահարույց և առավել քիչ մշակված մասերից մեկը, որը դատական պրակտիկայում առաջացնում է մի շարք հիմնախնդիրներ⁴:

1960 թվականին Ն. Ն. Պոլյանսկին, բնութագրելով քրեական դատավարության գիտության զարգացումները, հանգել է այդ նույն հետևության⁵: Այդպիսի կործիքի է նաև Վ. Գ. Դակը՝ 1972 թվականին քննարկելով 1961 թվականի ՌՍՖՍՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում ամրագրված քաղաքացիական հայցի հիմնահարցերը⁶:

Թեև նորմատիվ կարգավորման տեսանկյունից քաղաքացիական հայցի ինստիտուտը գործող քրեական դատավարության օրենսգրքում դրական առաջընթաց է գրանցել 1961 թվականի՝ ՌՍՖՍՀ և ՀՍՍՀ քրեական դատավարության օրենսգրքերի համեմատ, քանի որ առանձին գլուխ է նվիրված քրեական դատավարությունում քաղաքացիական հայցին վերաբերող հարցերի կարգավորմանը (գլուխ 20), սակայն կարող ենք հավաստել, որ «սայլը տեղից չի շարժվել» նաև ներկայումս. մի շարք հարցերում այն նույնիսկ նահանջել է նախկին օրենսգրքերի համեմատ: Այլ կերպ ասած՝ քրեական դատավարությունում քաղաքացիական հայցը շարունակում է մնալ քրեական դատավարության առավել քիչ մշակված և վիճահարույց մասերից մեկը:

Այստեղ նպատակ ունենք քննարկելու հատկապես քաղաքացիական հայցը դատական քննության նախապատրաստելուն վերաբերող հիմնախնդիրները, որը, թերևս,

քրեական դատավարությունում քաղաքացիական հայցի առավել չմշակված մասերից է:

Քրեական դատավարության կենտրոնական և վճռորոշ մասը դատական քննությունն է, որի ընթացքում ստուգվում են գործի բոլոր հանգամանքները, գնահատական են տրվում բոլոր այն ապացույցներին, որոնց հիման վրա պատասխան են տրվում ամբաստանյալի մեղավորության կամ անմեղության հարցին, ինչպես նաև լուծվում են մի շարք այլ խնդիրներ, այդ թվում՝ հարուցված հայցին վերաբերող (ՀՀ քր. դատ. օր. 360-րդիոդվածի 1-ին մասի 10-րդ կետ):

Ընդհանուր կանոնի համաձայն՝ դատական քննության պետք է հանվեն այն գործերը, որոնցով առկա են բավարար ապացույցներ, և որոնց քննության ընթացքում պահպանվել են օրենքի բոլոր նորմերը այն հաշվարկով, որ դատական նիստը չձգձգվի, չվերածվի քաշքշուկի, որպեսզի մարդիկ անհիմն մեղադրանքով չմատեն ամբաստանյալի աթոռին և այլն: Այսինքն, դատական քննությունը պետք է կառուցվի և գործառի լավ ու բանականորեն կազմակերպված իրավական վեճի հիման վրա, որպեսզի հուսալիորեն երաշխավորի և՛ մարդու իրավունքները, և՛ քրեական հարկադրանքի արդյունավետությունը:

Այս տեսանկյունից քրեական դատավարության իրար հաջորդող փուլերի ամբողջական համակարգում, մասնավորապես նախնական քննության և դատական քննության միջև անխուսափելիորեն անհրաժեշտություն է առաջանում ստուգելու, թե ինչ է արվել քրեական գործով այն հարուցելու և նախնական քննության ընթացքում, և ինչ պետք է արվի, որպեսզի այն առանց քաշքշուկների ու ձգձգումների անցնի դատավարության կենտրոնական փուլը: Քրեական դատավարության տվյալ մասի նշանակությունը հանգում է մի կողմից՝ ստուգիչ (վերահսկիչ) գործառույթի, իսկ մյուս կողմից՝ նախապատրաստական (ապահովող) գործառույթի իրականացմանը⁷:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում նախնական քննության և դա-

տական քննության միջև գոյություն ունեցող փուլը վերնագրված է «Դատական քննության նախապատրաստումը» (զլուխ 40-րդ), որի դատավարական կարգը կանոնակարգող նորմերի վերլուծությունից պարզ երևում է, որ այնտեղ խոսքը հիմնականում մեղադրանքի քննության համար պատշաճ պայմանների առկայությունը ստուգելու և անհրաժեշտության դեպքում համապատասխան միջոցներ ձեռնարկելու մասին է:

Թեև տեսության մեջ անդրադառնալով քրեական դատավարության օրենսգրքի հիշյալ փուլին՝ հիմնավորվում է, որ գործող պայմաններում այն իրենից ներկայացնում է ոչ արդյունավետ ինստիտուտ, որում առկա են մի շարք հիմնախնդիրներ նույնիսկ մեղադրանքի քննության համար պատշաճ պայմանների առկայությունը ստուգելու և անհրաժեշտության դեպքում համապատասխան միջոցներ ձեռնարկելու մասով⁸, այդուհանդերձ մեղադրանքի պատշաճ քննությունն ապահովելու մասով դատարանի որոշակի գործողություններ կատարելու մասին զոնե նշված է: Այս փուլում առավել խնդրահարույց է քաղաքացիական հայցի հարցը, քանի որ դատական քննության նախապատրաստական մասը կանոնակարգող նորմերում քաղաքացիական հայցի քննության համար պատշաճ պայմանների առկայությունը ստուգելու և անհրաժեշտության դեպքում համապատասխան միջոցներ ձեռնարկելու մասին որևէ ակնարկ անգամ չկա, գործը դատական քննության նշանակելու մասին որոշմանը ներկայացվող պահանջների մեջ ընդամենը խոսվում է պատճառված վնասի ապահովման միջոցները վերացնելու, փոխելու կամ ընտրելու մասին:

Դատական պրակտիկայում տարածված են այն դեպքերը, երբ քրեական գործեր են մտնում դատարան, որոնցով հայց հարուցված չեն եղել, թեև հանցագործությամբ պատճառված է լինում քրեական դատավարության կարգով հատուցման ենթակա նյութական վնաս: Իսկ օրենքում կարգավորված չեն այն հարցերը, **(1) թե արդյո՞ք դատարանը պարտավոր է պարզել՝ ին-**

չու նախաքննության փուլում հանցագործությունից նյութական վնաս կրած անձը հայց չի հարուցել՝ անտեղյակությամ, թե՞ վարույթն իրականացնող մարմինների կողմից այդ իրավունքը դիտավորությամբ չբացատրելու կամ այլ պատճառով, (2) արդյո՞ք դատավորը պարտավոր է հանցագործությունից վնաս կրած անձանց պարզաբանել քրեական դատավարությունում այդ վնասը հատուցելու համար հայց հարուցելու իրավունքը, (3) դատարանն ինչ գործողություններ պետք է կատարի այն դեպքում, երբ հայցը հարուցվում է դատարան և այլն:

Անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել այն հանգամանքին, որ օրենքում կարգավորված չէ նաև դատարանի գործողություններն այն դեպքերի համար, երբ քաղաքացիական հայցը ներկայացված է եղել մինչդատական փուլում, մասնավորապես պարզ չէ, թե դատարանը քրեական գործը վարույթ ընդունելուց և դրանից հետո ի՞նչ գործողություններ պետք է կատարի հայցի մասով, և արդյոք պե՞տք է կատարի որևէ գործողություն, թե՞ ոչ:

Ա. Գ. Մազալովը, քննադատելով 1961 թվականի ՌՍՖՍՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի դատի տալու փուլում հայցի մասով որևէ գործողություն կատարելու օրենսդրական կառուցակարգի բացակայությունը, դեռևս 1977 թվականին նշում էր, որ դատարանը տվյալ փուլում պետք է կատարի ոչ միայն մեղադրանքի, այլև հայցի մասով համապատասխան գործողություններ: Մեղադրյալին դատի տալու փուլում համապատասխան գործողություններ կատարելու մասին հանձնարականներ ժամանակին տալիս էր նաև ՍՍՀՄ Գերագույն դատարանի պլենումը⁹: Մինչ այս հարցերին անդրադառնալը նշենք, որ այդ հարցն այդպես էլ իր լուծումը չստացավ ինչպես այն ժամանակ, այնպես էլ ներկայումս, մինչդեռ հայցի մասով քրեական դատավարությունում նախապատրաստական գործողությունների կատարումն օբյեկտիվ անհրաժեշտություն է հատկապես այն առումով, որ հայցը քրեական դատավարությունում պետք է հարուցվի մինչև դատաքննությունը սկսվելը¹⁰: Այս

ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ

փուլում հայցի մասով համապատասխան գործունեություն իրականացնելու անհրաժեշտությունը պայմանավորված է հենց տվյալ փուլի խնդիրներով՝ գործի հետագա քննության համար պատշաճ պայմանների առկայությունը ստուգելը և անհրաժեշտության դեպքում համապատասխան միջոցներ ձեռնարկելը, որպեսզի այն առանց քաշքշուկների և ձգձգումների անցի դատավարության կենտրոնական փուլը:

Դա նշանակում է, որ դատարանը պետք է պարզի ինչպես մեղադրանքի, այնպես էլ քաղաքացիական հայցը քննելու և լուծելու համար անհրաժեշտ պայմանների առկայությունը և, և եթե անհրաժեշտ է, համապատասխան միջոցներ ձեռնարկի: Դրանով պայմանավորված՝ հիշյալ փուլում անհրաժեշտ է կատարել մի շարք հիմնարար փոփոխություններ՝ հաշվի առնելով նաև այն հանգամանքը, որ եթե այդ նույն հայցը ներկայացվի քաղաքացիական դատավարության կարգով, ապա այնտեղ դատարանի կողմից լուծվում են մի շարք հարցեր հայցը դատական քննության ընթացքում արդյունավետ քննելու և լուծելու համար: Քաղաքացիական դատավարությունում դատարանը նույնիսկ կարող է նախնական դատական միստ հրավիրել¹¹:

Հիշյալ փուլում հայցի մասով համապատասխան գործողություններ կատարելու անհրաժեշտությունը թելադրվում է նաև իրավակիրառ պրակտիկայով: Ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ դատարանները հայցի մասով նախապատրաստական փուլում լուծման ենթակա հարցերին հաճախ անդրադառնում են դատավճռում, ինչը մի շարք խնդիրներ է առաջացնում: Օրինակ, **ԿԴ/0026/01/09 քրեական գործով դատարանը դատավճռով վերադարձրել է «Սթար Դիվայդ» ՓԲԸ-ի ներկայացրած հայցադիմումն այն պատճառաբանությամբ, որ դա չի համապատասխանել հայցադիմումին առաջադրվող պահանջներին¹²: Մեկ այլ գործով դատարանը դատավճռով հայցը թողել է առանց քննու-**

յան այն պատճառաբանությամբ, որ հայցադիմումը չի համապատասխանել օրենքում սահմանված պահանջներին, և հայցվորի կողմից դատարան ներկայացված չեն եղել պատասխանողների քանակով հայցի պատճեններ¹³: Դատարանները մինչդատական վարույթում հարուցված հայցերը դատական քննության փուլում քննարկման առարկա հաճախ չեն դարձնում, իսկ դատավճռում պատճառաբանում են, որ քաղաքացիական հայցվորը դատարանին օրենքով սահմանված ձևով կազմված հայցադիմում չի ներկայացրել¹⁴ և այլն:

Չանդրադառնալով այն հարցերի քննարկմանը, որ հայցադիմումի վերադարձման կամ օրենքին չհամապատասխանելու հիմքով այն առանց քննության թողնելու հնարավորություն քրեական դատավարության օրենսգիրքը չի տալիս, նշենք, որ դատարանները, հայցադիմումը օրենքին չհամապատասխանելու հիմքով մի դեպքում դատավճռով վերադարձնելով, մյուս դեպքում թողնելով առանց քննության, խախտել են հայցվորի արդարադատության մատչելիության և դատական պաշտպանության իրավունքները: Եթե հայցադիմումի ձևին ներկայացվող հարցերը քննարկվել քննության վաղ փուլերում, մասնավորապես՝ մինչև դատաքննության սկսվելը, ապա դատարանը կընդուներ որոշում հայցադիմումն ընդունելուց հրաժարվելու մասին¹⁵, իսկ հայցվորը կարող էր վերացնել հայցադիմումի թերությունները և կրկին ներկայացնել հայցը՝ դրանով իսկ նաև հնարավորություն ունենալով ստանալ հայցի բավարարում: Թեև պետք է նկատել, որ օրենքը չի էլ սահմանում, թե քննության որ փուլում պետք է դատարանը քննարկի հայցադիմումի՝ օրենքին համապատասխանության հարցը, սակայն խնդիրն այն է, որ հայցադիմումը թերությունները վերացնելու և կրկին ներկայացնելու իրավակարգավորում օրենքը նույնպես չի տալիս, ուստի պարզ չէ նաև այն, թե դատարանի կողմից հայցադիմումն ընդունելուց հրաժարվելու դեպքում հայց ներկայացրած անձն ինչ գործողություններ կարող է կատարել և այլն:

Այստեղ առավել անտրամաբանական է այն, որ, փաստորեն, դատարանները դատաքննության փուլում հայցի քննություն ընդհանրապես չեն իրականացրել, հակառակ պարագայում այդ ժամանակ կարող էին հայցվորին պարզաբանել, որ իր ներկայացրած հայցադիմումը չի համապատասխանում օրենքի պահանջներին: Սա նույնպես խորհելու տեղիք է տալիս. ստացվում է, որ հայցի քննություն դատարանն իրականացնում է խորհրդակցական սենյակում դատավճիռ կայացնելիս:

Մ. Ռ. Սամիտովի կարծիքով, թեև քրեական դատավարության օրենսգրքում դատական քննության նախապատրաստական փուլում հայցի մասով դատարանի գործողությունները կանոնակարգված չեն, սակայն դա չի բացառում այդ շրջանում քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի համանուն փուլը դատարանի կանոնակարագող նորմերի կիրառման հնարավորությունը: Այս մոտեցումը հիմնավորում է նաև Վ. Գորոբեցը¹⁶:

Քրեական դատավարությունում քաղաքացիական հայցի մասով քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի դրույթները կիրառելու հնարավորություն նախատեսում է նաև ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքը, սակայն պետք է նկատել, որ դա չի կարող համարվել մեր կողմից առաջ քաշած հարցերի լուծում:

Դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ դատարանները դատական քննության նախապատրաստական փուլում ընդհանրապես չեն քննարկում հայցին վերաբերող որևէ հարց, ուստի չեն ղեկավարվում քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի կանոններով: Մեր կողմից ուսումնասիրված 100-ից ավելի գործերից որևէ մեկում դատարանները հայցի մասով նախապատրաստական որևէ գործողություն չէին կատարել: Դա պատահական չէ, քանի որ քրեական դատավարության օրենսգրքի դատական քննության նախապատրաստական մասը կանոնակարգող նորմերում այդ մասին նշում չկա, իսկ քրեական դատավարությունում քաղաքացիական դատավա-

րական օրենսդրության նորմերի կիրառումը թույլատրվում է այնքանով, որքանով դրանք չեն հակասում քրեական դատավարության օրենսգրքին, և եթե քաղաքացիական հայցով վարույթի համար անհրաժեշտ են կանոններ, որոնք նախատեսված չեն քրեական դատավարության օրենսգրքով (քր. դատ. օր. 154 հոդվ. 2-րդ մաս): Այսինքն, դատարանը յուրաքանչյուր դեպքում, որպեսզի քրեական դատավարությունում կիրառի քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի նորմերը, պետք է վերլուծի, թե քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի որ նորմերն են կիրառելի քրեական դատավարությունում հայցով վարույթի նկատմամբ, որոնք՝ ոչ, արդյո՞ք այդ նորմերը չեն հակասում քրեական դատավարության օրենսգրքին և այլն, ինչը գործնականում մի շարք դժվարություններ է առաջացնում:

Այսպիսի պատճառաբանություն էին ներկայացնում նաև դատավորները՝ պատասխանելով մեր այն հարցին, թե ինչու հայցով որևէ գործողություն չեն կատարում դատական քննության նախապատրաստական փուլում:

Անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել նաև այն հանգամանքին, որ քրեական դատավարությունում առկա է մինչդատական վարույթ, որի ընթացքում հայցի մասով կատարվում են մի շարք գործողություններ (հայցվոր և պատասխանող ճանաչելը, հայցի ապահովման համար անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկելը և այլն), որոնք հետագայում դառնում են դատարանի քննարկման առարկա, ուստի այս տեսանկյունից դատարանի գործողություններն իրենց բնույթով տարբերվում են հայցը դատարանում հարուցվելու դեպքում դատարանի գործողություններից: Իսկ քանի որ քաղաքացիական դատավարությունում մինչդատական վարույթ առկա չէ, ուստի քաղաքացիական դատավարությունում չկան սահմանված իրավակարգավորումներ մինչդատական վարույթում հարուցված հայցի մասով դատարանի նախապատրաստական գործողությունների մասին: Հետևաբար, եթե անգամ քաղաքա-

ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ցիական դատավարության կանոնները քրեական դատավարությունում կիրառելի լինեն, ապա, միևնույնն է, դրանք բավարար չեն հայցի վերաբերող մի շարք հարցեր լուծելու համար: Դեռ ավելին, եթե նաև նկատի ունենանք, որ հանրայնության սկզբունքին համապատասխան՝ քրեական դատավարությունում դատարանը պետք է որոշակի ակտիվություն դրսևորի քաղաքացիական հայցի մասով, ապա կարելի է փաստել, որ քաղաքացիական դատավարության կանոնները բավարար չեն քրեական դատավարությունում հայցի մասով անհրաժեշտ նախապատրաստական միջոցներ ձեռնարկելու համար:

Այսպիսով, անհրաժեշտ է քրեական դատավարության օրենսգրքում հստակ անրագրել այն նորմերի համակցությունը, որոնք կկանոնակարգեն դատարանի գործողություններն ինչպես հայցը մինչդատական վարույթում հարուցված լինելու ժամանակ, այնպես էլ այն դեպքում, երբ հայցը հարուցվում է դատարանում:

Նկատենք, որ այս հարցի առնչությամբ նոր քրեական դատավարության օրենսգրքի հայեցակարգում որոշակի կանոնակարգումներ փորձ է արվել սահմանել. մասնավորապես՝ «նախնական դատական լսումները քրեական դատավարությունում» վերտառությամբ 7-րդ կետում սահմանված է, որ նախնական դատական լսումների ընթացքում ենթակա են քննարկման քաղաքացիական հայցվոր և պատասխանող ճանաչելու հարցերը:

Սա պետք է առաջաընթաց համարել, սակայն հայեցակարգում սահմանված դրույթները նույնպես չեն կարող լուծել մեր կողմից առաջ քաշած հարցերը: Խնդիրն այն է, որ հայեցակարգի 7.4-րդ կետում սահմանված է, որ քաղաքացիական հայցվոր և պատասխանող ճանաչելու հարցերը դատարանը կարող է քննարկել ոչ թե սեփական նախաձեռնությամբ, այլ միայն դատավարության մասնակցի միջնորդությամբ:

Ինչպես արդեն նշել ենք, քաղաքացիական հայցվորը և պատասխանողը դատավարության մասնակից են դառնում, երբ վարույթն իրականացնող մարմնի որոշմամբ ճանաչվում են որպես այդպիսին: Հայցվոր ճանաչվելու համար անձը պետք է առնվազն տեղեկացված լինի հայց հարուցելու իրավունքի մասին, որպեսզի այն հարուցի, իսկ այդ իրավունքը պետք է պարզաբանի նաև դատարանը: Սա նշանակում է, որ դատարանը տվյալ փուլում, տեսնելով, որ կան հայցվոր ճանաչելու ենթակա անձինք, սակայն մինչդատական վարույթում չեն ճանաչվել որպես այդպիսին, պետք է տվյալ անձին գրավոր պարզաբանի հանցագործությամբ պատճառված վնասի հատուցման համար հայց հարուցելու իրավունքը, որից հետո, եթե անձը հարուցում է հայց, դատարանը պետք է լուծի հայցվոր ճանաչելու հարցը: Ինչ վերաբերում է պատասխանող ճանաչելու հարցին, ապա դա պետք է լուծի դատարանը սեփական նախաձեռնությամբ և ոչ թե դատավարության մասնակցի միջնորդությամբ (թեև կարող է լուծել նաև միջնորդությամբ, սակայն սա լրացուցիչ մեխանիզմ է), ընդ որում՝ այն դեպքում, երբ կա հարուցված հայց:

Այս պայմաններում թվում է, որ հայեցակարգային դրույթը կրում է ձևական բնույթ, ավելին՝ կան մի շարք հարցեր, որոնք հայեցակարգում ընդհանրապես լուծում չեն ստացել, որոնց կանդիդատներն ստորև:

Դատավորը, իր վարույթ ընդունած քրեական գործի նյութերի ուսումնասիրությունից պարզելով, որ քրեական օրենսգրքով չթույլատրված արարքով քրեական դատավարության կարգով հատուցման ենթակա վնաս է պատճառվել ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձին, սակայն նրանց այդ իրավունքը նախաքննության ընթացքում չի պարզաբանվել, և վերջիններս հայց չեն ներկայացրել, պարտավոր է նրանց կամ նրանց ներկայացուցիչներին գրավոր տեղեկացնել այդ վնասի հատուցման համար քրեական դատավարությունում քաղաքացիական հայց ներկայացնելու իրավունքի մասին: Ընդ ո-

րուն՝ մինչև դատաքննությունը սկսվելը¹⁷:

Եթե նրանք հարուցում են հայց, ապա դատարանը պետք է անդրադառնա հայցը դատական մարմիններին ընդդատյա լինելու, հայցադիմումի օրենքին համապատասխանության (հայցադիմումը վերադարձնելու), հայցվոր կամ պատասխանող ճանաչելու, հայցի հիմքի և առարկայի, հայցի ապահովման միջոցներ ձեռնարկելու, հայցվորին և պատասխանողին գործի նյութերին ծանոթացնելու հարցերին: Հիշյալ գործողությունների կատարման անհրաժեշտությունն առաջանում է նաև ներկայումս, սակայն քանի որ դրանք գործող օրենքում կանոնակարգված չեն, հետևաբար դատարանները քննարկվող փուլում որևէ գործողություն հայցի մասով չեն կատարում: Փոխարենն այդ հարցերին անդրադառնում են դատավճռով:

Ինչպես նշեցինք, հայցը դատարանում ներկայացնելու դեպքում դատարանի գործողություններից պետք է տարբերակել դատարանի գործողություններն այն դեպքերի համար, երբ հայցը ներկայացված է եղել մինչդատական վարույթում:

Դատական քննության նախապատրաստական մասում դատարանը նախևառաջ պետք է քննարկի հայցը դատական մարմիններին ընդդատյա լինելու հարցը: Դատարանը, գտնելով, որ մինչդատական վարույթում հարուցված հայցը ենթակա չէ դատական մարմինների քննության, պետք է որոշում կայացնի հայցով վարույթը կարճելու մասին՝ նկատի ունենալով, որ հայցով վարույթը սկսված է եղել մինչդատական վարույթում¹⁸: Իսկ եթե հայցը ներկայացվում է դատարան, և պարզվում է, որ այն ընդդատյա չէ դատական մարմիններին, ապա հայցվորը չի ճանաչվում որպես այդպիսին: Այս մոտեցման իրավաչափությունն այն է, որ այս դեպքում հայցով վարույթ դեռևս սկսված չէ, հետևաբար կարճելու մասին խոսք չի կարող լինել: Այս դեպքում դատարանը չպետք է մերժի հայցադիմումի ընդունումը, ինչպես քաղաքացիական դատավարությունում /ՀՀ քաղ. դատ. օր. 91-րդ հոդված/, քանի որ, ի տարբերություն քաղաքացիական դատավա-

րության, քրեական դատավարությունում առկա է հայցվոր ճանաչելու կամ մերժելու ինստիտուտ, ուստիև հիշյալ հիմքերի դեպքում դատարանը ոչ թե մերժում է հայցադիմումի ընդունումը, այլ հայց ներկայացրած անձին մերժում է հայցվոր ճանաչելը:

Դատարանը, գտնելով, որ հայցը ենթակա է դատարանում քննության, և առկա չեն հայցով վարույթը կարճելու հիմքերը, պետք է պարզի, թե հայցադիմումը համապատասխանո՞ւմ է օրենքով սահմանված պահանջներին, հայցը բխո՞ւմ է արդյոք մեղադրանքից, և արդյո՞ք հայցվորի պահանջը կարո՞ղ է լինել քրեական դատավարությունում հայցի առարկա, ձեռնարկվե՞լ են արդյոք հայցի ապահովման համար անհրաժեշտ միջոցներ, և պահպանվե՞լ են օրենքի պահանջները մեղադրյալի (պատասխանողի) գույքի վրա կալանք դնելիս, պատշաճ անձինք են ճանաչվե՞լ հայցվոր և պատասխանող, պահպանվե՞լ են արդյոք հայցվորի և պատասխանողի իրավունքները երաշխավորող քրեադատավարական օրենքի պահանջները, արդյո՞ք հայցով պատասխանողների քանակով հայցադիմումի պատճեններ ներկայացվել են դատարան և այլն:

Եթե հայցադիմումը չի համապատասխանում օրենքում սահմանված պահանջներին, դատարանը (ոչ թե նախաքննության մարմինը, քանի որ վերջինս նման իրավունք չպետք է ունենա) պետք է այն վերադարձնի հայց ներկայացրած անձին (այլ ոչ թե հրաժարվի այն ընդունելուց)՝ թերությունները վերացնելու և կրկին ներկայացնելու համար, և եթե հայց ներկայացրած անձը մինչև դատաքննությունը սկսվելը հայցադիմումի թերությունները վերացնում և կրկին ներկայացնում է հայցադիմում, ապա դատարանը որոշում է կայացնում անձին հայցվոր ճանաչելու մասին: Այս կանոնը վերաբերում է այն դեպքին, երբ հայցը մինչդատական վարույթում ներկայացված չի եղել, քանի որ այդ դեպքում անձը արդեն իսկ ճանաչված է հայցվոր: Այս կանոնը անհրաժեշտ է հստակ ամրագրել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում:

ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Հայցադիմումը օրենքում սահմանված պահանջներին համապատասխանելու դեպքում դատարանն անցնում է մնացած հարցերին:

Եթե հայցը չի բխում մեղադրանքից, կամ հայցի առարկան չի համապատասխանում քրեական դատավարությունում հայցի առարկային, ապա դատարանը պետք է որոշում կայացնի հայցը առանց քննության թողնելու մասին՝ քաղաքացիական դատավարության կարգով հայցվորի կողմից հայց հարուցելու իրավունքի պարզաբանմամբ¹⁹:

Այն դեպքում, երբ ոչ պատշաճ անձինք են ճանաչվել հայցվոր և պատասխանող, դատարանը պետք է լուծի նաև պատշաճ հայցվորի և պատասխանողի հարցը: Եթե հայցվոր է ճանաչվել այն անձը, ով իրավունք չունի տվյալ քրեական գործի քննության ընթացքում հայց հարուցելու, ապա դատարանը վերացնում է հայցվոր ճանաչելու մասին նախաքննության մարմնի որոշումը և անձին պարզաբանում այդ որոշումը բողոքարկելու իրավունքը: Այս դեպքում դատարանը պետք է հանցագործությունից իրական վնաս կրած անձին գրավոր տեղեկացնի հայց հարուցելու նրա իրավունքը, և եթե վերջինս հարուցում է հայց, ապա պետք է լուծի հայցվոր ճանաչելու և այլ հարցեր: Եթե սխալ է որոշվել հայցով պատասխանողը, ապա դատարանն իրավունք ունի լուծելու նաև ոչ պատշաճ պատասխանողին պատշաճ պատասխանողով փոխելու հարցը:

Կարծում ենք, այս հարցերը նույնպես պետք է քրեական դատավարության օրենսգրքում իրենց ամրագրումն ստանան: Հատկապես պետք է հաշվի առնել այն հանգամանքը, որ հայցվոր և պատասխանող սուբյեկտների՝ քրեադատավարական իրավահարաբերությունների ոլորտում հայտնվելու հարցը լուծում են հենց վարույթն իրականացնող մարմինները, այդ թվում՝ դատավորը: Միայն այն, որ դատարանը պարտավոր է²⁰ հանցագործությունից վնաս կրած անձին բացատրել նրա՝ հայց

հարուցելու իրավունքը, իսկ հարուցվելու դեպքում՝ նրան ճանաչել հայցվոր, ինչպես նաև այն, որ հայց հարուցվելուց հետո դատարանը պարտավոր է օրենքի հիման վրա որոշել նաև հայցով պատասխանողին, և եթե մեղադրյալը չէ, ապա պարտավոր է մեղադրյալի գործողությունների համար գույքային պատասխանատվություն կրող անձին ճանաչել քաղաքացիական պատասխանող, բավական է, որպեսզի քրեական դատավարության օրենսգրքում հստակ ամրագրված լինեն պատշաճ հայցվորի և պատշաճ պատասխանողի հարցի լուծմանը վերաբերող իրավակարգավորումներ:

Այս դեպքում նույնպես կարելի է զուգահեռ անցկացնել քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի իրավակարգավորումների հետ՝ բնականաբար հաշվի առնելով քրեական դատավարության առանձնահատկությունները: Հատկապես այն, որ քրեական դատավարությունում ոչ պատշաճ հայցվորը և պատասխանողը չեն կարող գործում մնալ որպես համապատասխանող, համահայցվոր, երրորդ անձ՝ ինքնուրույն պահանջ ներկայացնող կամ չներկայացնող և այլն: Անձը հանցագործությունից կամ կրել է քրեական դատավարության կարգով հատուցման ենթակա վնաս, կամ ոչ, անձը կամ պատասխանատու է մեղադրյալի գործողությունների համար, կամ ոչ: Այլ տարբերակ քրեական դատավարությունում բացառվում է:

Ճանաչելով հայցվոր և պատասխանող՝ դատարանը պետք է լուծի նաև նրանց՝ քրեական գործի նյութերին ծանոթանալու հարցը:

Դատարանում այս գործողությունը կատարելու անհրաժեշտությունը զգացվում է նաև ներկայումս, քանի որ առանց քրեական գործի նյութերին ծանոթանալու դժվար է պատկերացնել ինչպես հայցվորի կողմից հայցը պաշտպանելը, այնպես էլ պատասխանողի կողմից դրա դեմ առարկելը: Մինչդեռ, **այս հարցերը ներկայումս կանոնակարգված չեն, ինչը կարելի է դիտել օրենքի բացը՝ Սկատի ունենալով, որ** ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի հայցվորի և պատասխանողի իրավունքները սահմանաճանող 61-րդ և 75-րդ հոդվածներում

սահմանված են միայն նախաքննության ավարտին գործի նյութերին ծանոթանալու նրանց իրավունքը: Մինչդեռ, դրա անհրաժեշտությունը դատական քննության փուլում անկասկած է, քանի որ այն հանգամանքը, որ գործող կարգավորմամբ հայցը կարող է հարուցվել մինչև դատարանի խորհրդակցական սենյակ հեռանալը:

Անհրաժեշտ է օրենքում հստակ սահմանել, որ եթե հայցը հարուցվում է դատական քննության նախապատրաստական մասում կամ մինչև դատաքննությունը սկսվելը, դատարանը, լուծելով հայցվոր և պատասխանող ճանաչելու հարցը, պարտավոր է միաժամանակ լուծել նաև հիշյալ սուբյեկտների կողմից քրեական գործի

նյութերին ծանոթացնելու հարցը:

Դատարանը պետք է լուծի նաև հայցի ապահովման համար միջոցներ ձեռնարկելու հարցը, եթե պարզում է, որ այդպիսիք չեն ձեռնարկվել: Եթե որպես հայցի ապահովման միջոց կալանք է դրվել այն անձանց գույքի վրա, որոնք պատասխանատու չեն հանցագործությամբ պատճառված վնասի համար և այլև, ապա դատարանը պետք է անդրադառնա նաև հիշյալ հարցի լուծմանը:

Այսպիսով, կարող ենք եզրակացնել, որ քաղաքացիական հայցի քննության մասով առաջին ատյանի դատարանում վարույթն արմատական փոփոխման կարիք ունի, որպեսզի հնարավոր լինի ապահովել հայցալիմ վարույթի արդյունավետությունը:

¹ Տե՛ս www.armstat.am

² Տե՛ս Золотая Е. А. Исковой способ защиты имущественных прав лиц, нарушенных преступлением. Автореф. Дисс. на к.ю.н. Нижний Новгород, 2006:

³ Տե՛ս Имангазиева Ж. У. Проблемы гражданского иска в уголовном процессе: Автореф. дисс. канд. юрид. наук. Астана, 2008:

⁴ Տե՛ս Кони А. Ф. Юридическая летопись 1891, И 1, с. 40, Тальберг Д. Г. Гражданский иск в уголовном деле или соединенный процесс, Киев. 1888:

⁵ Տե՛ս Полянский Н. Н. Очеркразвития советской науки уголовного процесса. М., 1960, с. 207:

⁶ Տե՛ս Даев В. Г. Современные проблемы гражданского иска в уголовном процессе. Л., 1972:

⁷ Տե՛ս Ղազինյան Գ. Ս. և ուրիշներ: ՀՀ քրեական դատավարություն, հատուկ մաս, դասագիրք բուհերի համար, Երևան, 2003, էջ 269:

⁸ Տե՛ս նույն տեղը

⁹ Տե՛ս О практике применения судами законодательства о возмещении материального ущерба, причиненного преступлением: Постановление Пленума Верхов. Суда СССР от 23.03.1979 N 1 // Сборник постановлений Пленумов Верховных судов СССР и РСФСР (РФ) по уголовным делам. М., 1995:

¹⁰ Մենք այն կարծիքին ենք, որ հայցը պետք է հարուցվի մինչև դատաքննությունը սկսվելը, քանի որ գործող կարգի դեպքում (հայցը մինչև դատարանի խորհրդակցական սենյակ հեռանալը հարուցելը) խախտվում է հայցից պաշտպանվելու իրավունքը:

¹¹ Այս հարցերին կանդրադառնանք հետագայում:

¹² Դատարանը մասնավորապես նշել է. «Ըստ քրեական դատավարության օրենսգրքի 154-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ «Քաղաքացիական դատավարության օրենսդրության նորմերի կիրառումը թույլատրվում է, եթե դրանք չեն հակասում քրեական դատավարության օրենսգրքին, և քաղաքացիական հայցով վարույթի համար անհրաժեշտ են կանոններ, որոնք նախատեսված չեն սույն օրենսգրքով»: Այս դեպքում կիրառելի է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 92-րդ հոդվածը, համաձայն որի՝ «Դատավորը վերադարձնում է հայցադիմումը, եթե չեն պահպանվել սույն օրենսգրքի 87-րդ հոդվածում սահմանված՝ հայցադիմումի ձևին և բովանդակությանն առաջադրվող պահանջները», իսկ հայցվորը ներկայացնելով հայցադիմումը չի ներկայացրել, թե բացի Խ.Շահինյանից այն ում դեմ է ուղղված /նշվել է նյութներ/, բացի այդ հայցադիմումում արտացոլված չեն պատասխանողների լրիվ վավերապայմանները /հասցեներ, անձնագրային տվյալներ և այլն/»:

ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

¹³ Տե՛ս Կենտրոնն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի 05.05.2010 թվականի Ա.Կ.Գրիգորյանի վերաբերյալ քրեական գործով դատավճիռը:

¹⁴ Տե՛ս, օրինակ, քրեական գործ թիվ 33ՔՐԴ 2/0150/1/08:

¹⁵ ԴՅ քրեական դատավարության օրենսգրքի 159-րդ հոդվածի համաձայն՝ եթե հայցադիմումը չի համապատասխանում օրենքի պահանջներին, դատարանը կարող է հրաժարվել հայցադիմումը ընդունելուց: Այս առումով արժանի է ուշադրության 2006 թվականի հունիսի 13-ի ՊՆԽ թիվ 100 որոշումը, որում սահմանված է, որ քաղաքացիական հայցը ԴՅ քրեական դատավարության օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի 3-րդ մասի պահանջներին չհամապատասխանելու դեպքում դատարանը ԴՅ քրեական դատավարության օրենսգրքի 159-րդ հոդվածի համաձայն կայացնում է **որոշում** հայցադիմումն ընդունելուց հրաժարվելու մասին:

¹⁶ Տե՛ս Горобец В. Особенности рассмотрения гражданского иска в уголовном процессе.// Российская юстиция. 2001/1, с. 4:

¹⁷ Այս առաջարկությունը մեր այն մոտեցման շարունակությունն է, որի համաձայն՝ վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է գրավոր տեղեկացնել հանցագործությունից վնաս կրած անձին քրեական դատավարությունում հայց հարուցելու իրավունքը, և եթե վերջինս հարուցում է հայց, ապա նա պարտավոր է ճանաչել հայցվոր և պարզաբանել հայցվորի իրավունքներն ու պարտականությունները, ինչպես նաև ապահովել հայցվորին այդ իրավունքներից օգտվելու հնարավորությունը և այլն (տե՛ս Ս. Մարաբյան Դանցագործությունից վնաս կրած անձին հայցվոր ճանաչելու դատավարական կարգի որոշ հիմնախնդիրներ ԴՅ քրեական դատավարությունում, Պետություն և իրավունք, 2010, թիվ 2(48), էջեր 64-76):

¹⁸ Քրեական դատավարությունում, բացի «ենթակայության» հիմքով հայցի վարույթը կարճելուց, անհրաժեշտ է սահմանել նաև այլ հիմքերով հայցով վարույթը կարճելու դեպքե-

րը, հատկապես երբ հայցը ներկայացված է եղել մինչդատական վարույթում, կամ եթե այդ հիմքերը ի հայտ են եկել դատական քննության ընթացքում: Այս առումով ԴՅ քրեական դատավարության օրենսգրքում առկա են անհրաժեշտ իրավական նախադրյալներ. խոսքը, մասնավորապես քրեական դատավարության օրենսգրքի 155-րդ հոդվածի 1-ին մասում սահմանված հիմքերի մասին է, որոնց համաձայն՝ **նույն քաղաքացիական հայցով դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած որոշման առկայությունը, հայցից քաղաքացիական հայցվորի հրաժարումն ընդունելու կամ հաշտության համաձայնությունը հաստատելու մասին դատարանի որոշման առկայությունը, ինչպես նաև դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռի առկայությունը, որով հայցը մերժվել կամ լրիվ կամ մասնակի բավարարվել է, բացառում են քաղաքացիական հայցի հարուցումը:** Ինչպես տեսնում ենք, օրենքում խոսվում է հիշյալ պայմանների առկայության դեպքում հայց հարուցելը բացառելու մասին, սակայն թե ինչ պետք է հասկանալ բացառել ասելով, օրենքից պարզ չէ: **Դետաբար հարց է ծագում. օրինակ, եթե հիշյալ պայմաններից որևէ մեկի առկայության դեպքում հայցն այնուամենայնիվ հարուցվում է, դատարանն ի՞նչպետք է անի:** Կարծում ենք՝ վերոնշյալ հիմքերի առկայության դեպքում հայցով վարույթը կարճելը, երբ հայցը ներկայացված է եղել մինչդատական վարույթում, կամ եթե այդ հիմքերը ի հայտ են եկել դատական քննության ընթացքում, հարցի լուծման առավել տրամաբանական տարբերակ է: Նման իրավակարգավորում սահմանված է նաև ԴՅ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում, որի 109-րդ հոդվածում սահմանված հայցով վարույթը կարճելու հիմքերը գրեթե նույնն են, ինչ վերոնշյալ հիմքերը:

¹⁹ Այս մասին տե՛ս Ս. Մարաբյանի հունիսի 13-ի թիվ 100 որոշումը.

²⁰ Դատավորի պարտականության մասին մանրամասն տե՛ս Ս. Մարաբյան, Եզված աշխատությունը, Պետություն և իրավունք, 2010, թիվ 2(48), էջեր 64-76:

ПРОБЛЕМЫ ПОДГОТОВКИ ГРАЖДАНСКОГО ИСКА К СУДЕБНОМУ ЗАСЕДАНИЮ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ РА

Сергей МАРАБЯН

*Начальник организационно-правового управления судебного департамента РА,
Соискатель кафедры уголовного процесса и криминалистики ЕГУ*

В статье автор обсуждает проблемы подготовки гражданского иска судебному разбирательству.

В действующем законодательстве уголовного судопроизводства, в той части норм, регулирующих подготовку дел к судебному разбирательству, нет даже намека на проверку наличия условий и при необходимости принятия соот-

ветствующих мер для рассмотрения гражданского иска, что в судебной практике часто дает основание для нарушения законных интересов и имущественных прав личностей.

Анализируя судебную практику, опыт стран СНГ и специализированную литературу, автор приходит к тому заключению, что в законе надо урегулировать такие вопросы, какие действия должен предпринять судья в том случае, когда иск был предъявлен в досудебном процессе, а также в случае предъявления иска в суд, как гарантию обеспечения законных интересов и имущественных прав личностей.
